

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ HISTORY OF MEDICINE

Η ευθανασία στην αρχαιότητα Η περίπτωση της Αθήνας, της Σπάρτης, της Κέας και της ελληνικής αποικίας της Μασσαλίας

Η ευθανασία στην αρχαιότητα έμοιαζε αρκετά στη σύγχρονη έννοια και θεωρείτο ως η λύση για να είναι σε θέση ένα άτομο να διατηρήσει την αξιοπρέπεία του μέσω ενός «καλού» θανάτου. Κυριαρχούσε η άποψη ότι τα γηρατειά επέφεραν ατίμωση και οδύνη και ότι η ευθανασία επέτρεπε στο άτομο να διατηρήσει την αξιοπρέπεία του και παράλληλα ωφελούσε και την πόλη. Υπήρχε και η ευγονική ευθανασία, όπως στην περίπτωση της Σπάρτης, η οποία είχε ως γνώμονα το καλό της πόλης. Τα παραδείγματα που υπάρχουν για την ευθανασία, καθώς και οι φιλοσοφικές αναφορές γι' αυτήν, δείχνουν ότι θεωρείτο προτιμητέα από μια ζωή δύσκολη και άσχημη, με πόνους, οδύνες και ατίμωση.

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ 2026, 43(1):129–131
ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE 2026, 43(1):129–131

Α. Σπινθουράκη,
Σ. Μιχαλάς,
Ι. Δημητριάδης,
Ι. Νικολακάκης,
Μ. Καραμάνου

Εργαστήριο Ιστορίας της Ιατρικής
και Ιατρικής Ηθικής, Ιατρική Σχολή,
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα

Euthanasia in antiquity: The case
of Athens, Sparta, Kea and
the Greek colony of Marseilles

Abstract at the end of the article

Λέξεις ευρετηρίου

Αρχαιότητα
Ευθανασία
Φιλοσοφία

Υποβλήθηκε 17.12.2024
Εγκρίθηκε 4.1.2025

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια της ευθανασίας είναι ένα θέμα περισυλλογής για την ανθρωπότητα από την αυγή των οργανωμένων κοινωνιών. Η ευθραυστότητα της ανθρώπινης ύπαρξης ανάγκαζε πάντα τα άτομα να αναλογιστούν τόσο τη ζωή όσο και τον θάνατο. Οι ρίζες της ευθανασίας εντοπίζονται στην αρχαία Ελλάδα και είναι ενδιαφέρον ότι ο ίδιος ο όρος παραμένει αναλλοίωτος, διατηρώντας την αρχική του ελληνική προέλευση καθώς χρησιμοποιείται σε διάφορους σύγχρονους επιστημονικούς κλάδους.¹

Ο όρος «ευθανασία» έχει τις ρίζες του στην αρχαία Ελλάδα, όπου προήλθε από τον συνδυασμό «ευ», που σημαίνει καλό ή ευτυχισμένο, και «θάνατος». Ο όρος περιλάμβανε την ιδέα ενός ειρηνικού, ανώδυνου και ένδοξου θανάτου, που αντιπροσωπεύει την επιθυμία για μια ζωή γεμάτη ευτυχία.¹ Το ζητούμενο του καλού θανάτου ήταν σημαντικό για τους αρχαίους Έλληνες και ως πρότυπο είχαν αυτόν που λάμβανε χώρα κατά τη διάρκεια μιας μάχης, παράλληλα με τη δόξα που τον συνόδευε.² Αυτό αντικατοπτρίζεται και στον όρο «ευθανασία», που ερμηνεύεται ως ένας θάνατος που

είναι ωραίος και καλός και ο οποίος σχετίζεται και με την πατρίδα, αφού γίνεται προς όφελός της. Για τους αρχαίους Έλληνες τα γηρατειά δεν ήταν επιθυμητά. Προσπαθώντας να κερδίσουν τη δόξα σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους μέσα από τις μάχες και την τήρηση μιας ηθικής στάσης, τα γηρατειά συνιστούσαν μια ταπείνωση την οποία οι αρχαίοι Έλληνες ήθελαν να αποφύγουν μέσω της ευθανασίας που μπορούσε να τους προσφέρει έναν θάνατο καλό και ένδοξο, όπως και η ζωή τους.³

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Η ευθανασία στην αρχαιότητα, καθώς και οι αιτίες πίσω από αυτή, αποτυπώνονται σε μια σειρά παραδειγμάτων εκείνης της περιόδου. Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι μια ευλογημένη ζωή θα μπορούσε να επιτευχθεί αληθινά μόνο στο τέλος της, όπως αποδεικνύεται από τα περίφημα λόγια του Σόλωνα προς τον Κροίσο «Μηδένα προ του τέλους μακάριζε», δηλαδή «μην αποκαλείς κανέναν ευτυχισμένο προτού δεις το τέλος του». Ένα αξιοσημείωτο παράδειγμα αυτής της έννοιας της ευθανασίας παρατηρήθηκε στο

εξιδανικευμένο τέλος της ζωής του Ολυμπιονίκη Διαγόρα. Πλημμυρισμένος από χαρά ο Διαγόρας ο Ρόδιος έφυγε από τη ζωή καθώς οι τρεις γιοι του, που ήταν επίσης ένδοξοι Ολυμπιονίκες, τον περιέφεραν περήφανα στο γήπεδο, ενώ το πλήθος τον επευφημούσε.¹

Την ίδια συλλογιστική είχαν και οι κάτοικοι του νησιού της Κέας. Όταν έφθαναν σε ένα όριο ηλικίας που σηματοδοτούσε την είσοδο στα γηρατειά, διοργάνωναν μια γιορτή στην οποία αυτοκτονούσαν ομαδικά.⁴ Η εν λόγω αυτοκτονία γινόταν επειδή θεωρούσαν οδυνηρό να συνεχίζουν να ζουν χωρίς αιτία, ενώ παράλληλα δεν ήθελαν να βιώσουν τη σωματική παρακμή και τους πόνους που θα συνεπάγονταν τα γηρατειά. Αποζητούσαν συνεπώς να πεθάνουν διατηρώντας την αξιοπρέπειά τους όταν αντιλαμβάνονταν ότι η συνέχιση της ζωής τους θα τους τη στερούσε. Επί πλέον, θεωρούσαν ότι ο θάνατος δεν ωφελούσε μόνο τους ίδιους αλλά και την πόλη τους, η οποία θα επιφορτιζόταν με τη φροντίδα τους.⁵

Μια αντίστοιχη πρακτική εφαρμοζόταν και στη Μασσαλία από τους Έλληνες αποίκους. Εκεί η αυτοκτονία λάμβανε χώρα μέσω δηλητηρίου. Αυτοί που ήθελαν να αυτοκτονήσουν είχαν ανάγκη βοήθειας και υποστήριξης για να υλοποιήσουν την πράξη τους και αυτές τους παρέχονταν από την πολιτεία.⁶ Για να επιτραπεί η τέλεση της αυτοκτονίας υπήρχε συγκεκριμένη διαδικασία. Αυτός που ήθελε να αυτοκτονήσει πήγαινε στη Βουλή των εξακοσίων και τεκμηριώνει τους λόγους για τους οποίους έλαβε τη συγκεκριμένη απόφαση. Η Βουλή αποφάσιζε αν οι λόγοι αυτοί τεκμηριώνονταν ή όχι και ενεργούσε ανάλογα. Στην περίπτωση της έγκρισης της αυτοκτονίας το δηλητήριο παρέχόταν από την ίδια την πολιτεία.⁵

Τα παραπάνω παραδείγματα δείχνουν ότι η ευθανασία είχε μια έννοια που δεν διέφερε σε σημαντικό βαθμό από τη σύγχρονη, ενώ παράλληλα συνιστούσε και μια κίνηση η οποία αποσκοπούσε και στο συλλογικό όφελος εκτός από το προσωπικό. Μια άλλη μορφή ευθανασίας υπήρχε και στην αρχαία Σπάρτη, η οποία όμως υπαγορευόταν από διαφορετική λογική απ' ό,τι εκείνη της Κέας και της αποικίας της Μασσαλίας, αφού προσέγγιζε περισσότερο τη σύγχρονη ευγονική. Στη Σπάρτη η ευθανασία αφορούσε στα νεογνά που ήταν ανάπηρα, τα οποία ρίχνονταν σε ένα μεγάλο βάραθρο στους πρόποδες του όρου Ταΰγετος, τον Καϊάδα, επειδή θεωρείτο ότι δεν μπορούσαν να εξυπηρετήσουν τους σκοπούς της πόλης. Αφορούσε δηλαδή σε άτομα που δεν λάμβαναν τα ίδια την απόφαση για την ολοκλήρωση της ζωής τους.⁵

Φαίνεται λοιπόν ότι στην αρχαιότητα η ευθανασία ήταν μια κοινή πρακτική, που επιβαλλόταν από την κυβέρνηση με γνώμονα τόσο την ευγονική όσο και τη συμπόνια για

όσους υπέφεραν.⁷ Βρέφη, παιδιά, ενήλικες και ηλικιωμένοι με ανίατες χρόνιες ασθένειες συχνά αποκλείονταν από τις οικογένειες πολλών πολιτών. Ο θάνατος, ανώδυνος ή οδυνηρός, συχνά χρησίμευε ως λύση σε αυτή την τραγική κατάσταση. Ουσιαστικά, η ευθανασία προτεινόταν κυρίως για κοινωνικούς λόγους, καθώς ο θάνατος ενός πολίτη που βλάπτει την πόλη δικαιολογείτο από την ευημερία του εναπομείναντος πληθυσμού, ο οποίος διαφορετικά θα την στερείτο, καθώς και από την ανακούφιση που θα προσέφερε σε μεμονωμένα άτομα. Στην αρχαιότητα, η ευγονική ευθανασία εξυπηρετούσε έναν διπλό σκοπό, τόσο κοινωνικό όσο και πολιτικό. Ο πρώτος στόχος ήταν να ωφεληθούν τα άτυχα βρέφη και οι οικογένειές τους, ενώ η πολιτική σημασία της εν λόγω πρακτικής καταδεικνύεται από την πεποίθηση ότι θα μπορούσε να αποτρέψει την πιθανή βλάβη που προκαλεί η ανατροφή παιδιών τα οποία δεν ήταν σε θέση να συνεισφέρουν στις στρατιωτικές προσπάθειες μιας πόλης, όπως φαίνεται στην περίπτωση της Σπάρτης. Ωστόσο, ο Σοφοκλής εξέφρασε επιφυλακτικότητα απέναντι στην ευθανασία στο έργο του «Φιλοκτήτης», το οποίο διερευνά το δικαίωμα στον θάνατο και αντιτίθεται σθεναρά στην ιδέα της ευθανασίας.¹

3. ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Η ευθανασία αποτέλεσε θέμα αντιπαράθεσης και στην αρχαιότητα, με αντικρουόμενες απόψεις. Θα πρέπει να τονιστεί ότι στην Ιατρική, σε αντίθεση με τη φιλοσοφία, δεν υπήρχε κάποια αντιπαράθεση για την ευθανασία. Ο ιατρικός τομέας, με γνώμονα τον όρκο του Ιπποκράτη, στέκεται σταθερά ενάντια στην ευθανασία, χωρίς να αφήνει περιθώρια αμφισβήτησης. Ο όρκος του Ιπποκράτη είχε αποσαφηνίσει πλήρως ότι η Ιατρική δεν υποστήριζε και δεν διευκόλυνε με κανέναν τρόπο την ευθανασία, ακόμη και αν ήταν αίτημα των ασθενών, αναφέροντας ρητά ότι «Ου δώσω δε ουδέ φάρμακον ουδενί αιτηθείς θανάσιμον, ουδέ υφηγίσομαι συμβουλήν τοιήνδε» – «Δεν θα χορηγήσω κανένα θανατηφόρο φάρμακο, ούτε θα δώσω συμβουλές που μπορεί να προκαλέσουν θάνατο».⁴

Από την άλλη πλευρά, ο Πλάτωνας, με μια αντίθετη οπτική, υποστηρίζει την ιδέα της ευθανασίας στο έργο του «Πολιτεία», τονίζοντας τη σημασία της συμπόνιας για τα άτομα που είναι ανίσχυρα στα συνηθισμένα στάδια της ζωής. Ο ίδιος προτείνει ότι τα άτομα που στερούνται σωματικής και ψυχικής ευεξίας θα πρέπει να επιτρέπεται να πεθάνουν, καθώς η ύπαρξή τους δεν είναι ωφέλιμη για τους ίδιους ή για το κράτος.¹

Ο Αριστοτέλης, αξιολογώντας την αυτοκτονία ως πράξη δειλίας, προτείνει την εφαρμογή νομοθεσίας που απαγορεύει

την ανατροφή παιδιών τα οποία βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, υποστηρίζοντας έτσι την ευγονική ευθανασία. Ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης συμφωνούν ότι ο σκοπός του ιατρικού πεδίου είναι η υποστήριξη, η αποκατάσταση ή η διατήρηση της υγείας, και οποιοδήποτε άλλο θέμα, περιλαμβανομένης της ευθανασίας, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του. Και οι δύο φιλόσοφοι συμφωνούν ότι η επιλογή του τερματισμού μιας ζωής, σε ορισμένες περιπτώσεις όπου κρίνεται προτιμότερος από τη συνέχισή της, είναι πρωτίστως ζήτημα ηθικής και πολιτικής παρά ιατρικής.⁷

Υπέρμαχοι της ευθανασίας όμως ήταν και οι Στωικοί, οι οποίοι συχνά επέλεγαν να τερματίσουν τη ζωή τους με αυτοκτονία, ειδικά σε μεγάλη ηλικία. Πίστευαν ότι μπροστά στο ενδεχόμενο μιας ζωής που δεν είναι καλή και με αξιοπρέπεια είναι προτιμότερος ο θάνατος.⁸ Θεωρούσαν ότι ο θάνατος μπορούσε να προσδώσει τιμή έναντι της

ατίμωσης και ότι η βίωση λιγότερου πόνου σαφώς και έπρεπε να προτιμάται έναντι της οδύνης.⁹

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ευθανασία στην αρχαιότητα ήταν συνώνυμη με τον καλό θάνατο και τη διατήρηση της αξιοπρέπειας του ατόμου. Αποτελούσε ένα ζήτημα που είχε κυρίως ηθικές διαστάσεις και στο οποίο ήταν αναμενόμενο να είναι αντίθετη η Ιατρική, που με ρητό τρόπο αρνείτο τη συμμετοχή του ιατρού στη συγκεκριμένη πρακτική. Το γεγονός όμως ότι υπάρχουν πολλά παραδείγματα για την ευθανασία τόσο σε ατομικό όσο και σε επίπεδο πόλεων, με την ανάμειξη των αρχών διακυβέρνησής τους, δείχνει ότι αποτελούσε μέρος της γενικότερης φιλοσοφίας που επικρατούσε στην αρχαιότητα για τη ζωή και τον θάνατο.

ABSTRACT

Euthanasia in antiquity: The case of Athens, Sparta, Kea and the Greek colony of Marseilles

A. SPINTHOURAKI, S. MICHALEAS, I. DIMITRIADIS, I. NIKOLAKAKIS, M. KARAMANOU

Department of History of Medicine and Medical Ethics, Medical School, National and Kapodistrian University of Athens, Athens, Greece

Archives of Hellenic Medicine 2026, 43(1):129–131

Euthanasia in antiquity was quite similar to the modern concept and was seen as the solution to enable a dishonorable person to preserve his dignity through a good death. Old age was seen as bringing dishonor and suffering, and euthanasia allowed the individual to preserve his dignity while also benefiting the city. There was also eugenic euthanasia, as in the case of Sparta, which was driven by the good of the city. The extant examples of euthanasia, as well as the philosophical accounts of euthanasia show that it was considered preferable to a difficult and ugly life and a painful and dishonorable life.

Key words: Antiquity, Euthanasia, Philosophy

Βιβλιογραφία

1. EMANUEL EJ. Euthanasia: Historical, ethical, and empiric perspectives. *Arch Intern Med* 1994, 154:1890–1901
2. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΑΒ. Από τη Γένεση στη Γενετική: Εγχειρίδιο Βιοηθικής. Εκδόσεις Γρηγόρης, Αθήνα, 2006
3. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ ΔΕ. Η ευθανασία απέναντι στη σύγχρονη Βιοηθική. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2003
4. LYKOURAS L, ROULAKOU-REBELAKOU E, TSAMIS C, PLOUMPIDIS D. Suicidal behaviour in the ancient Greek and Roman world. *Asian J Psychiatr* 2013, 6:548–551
5. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ Α. Η σύγχρονη και η αρχαία αντίληψη. Εκδόσεις ΕΙΕ, Αθήνα, 2000
6. VAN HOOFF AV. Paetus, it does not hurt: Altruistic suicide in the Greco-Roman world. *Arch Suicide Res* 2004, 8:43–56
7. BUENROSTRO KA. Roles of mothers in classical Sparta. *Adelante J* 2021, 1:2–8
8. SEIDLER MJ. Kant and the stoics on suicide. *J Hist Ideas* 1983, 44:429–453
9. KUCZEWSKI MG, POLANSKY R. Βιοηθική: Αρχαία θέματα σε σύγχρονους προβληματισμούς. Εκδόσεις Τραυλός, Αθήνα, 2007

Corresponding author:

S. Michaleas, Department of History of Medicine and Medical Ethics, Medical School, National and Kapodistrian University of Athens, Athens, Greece
e-mail: sp.michaleas@gmail.com